

Roger Buch (red.)

Forandringens journalistik

40 års tilbageblik

FORLAGET
AJOUR

Indhold

Forord	
Jens Otto Kjær Hansen	7
Kapitel 1	
Roger Buch:	
Et andet samfund, nye medier og en forvandlet journalistik	11
Kapitel 2	
Mette Verner:	
Kønsforskelle i journalistikken og på arbejdsmarkedet 1970-2010..	29
Kapitel 3	
Michael Ejstrup og Bjarne le Fevre Jakobsen:	
Takt og tale og tv-avis gennem 40 år	40
Kapitel 4	
Flemming Svith:	
Journalister som forklaringseksperter	73
Kapitel 5	
Ejvind Hansen:	
Den dialog-udfordrende journalist	97

Forord

Kapitel 6

Oluf Jørgensen:
Offentlighedstoven ved en milepæl..... 119

Kapitel 7

Hans-Henrik Holm:
Avisbilledet af USA i 1971 og 2011.
Hvilken forskel gør fyre år? 145

Kapitel 8

Lars Kabel, Asbjørn Slot Jørgensen og Kresten Roland Johansen:
Journalistik om noget vigtigt
– Mediernes dækning af klima- og miljøkonferencerne 173

Kapitel 9

Lars Holmgaard Christensen og Winnie Rechnagel:
40 år med de tossede læsere
– fællesskaber i læserbreve og på Facebook..... 211

Om forfatterne 231

Denne bog udgives i anledning af, at vi for fyre år siden igangsatte den fireårige journalistuddannelse, der også i dag er hovedforsyningskilde af journalister til den danske medieverden.

Journalistuddannelsen i Danmark blev oprettet allerede i 1946, og i 1962 opstod den første institution med navnet Danmarks Journalisthøjskole. I 1971 startede den fireårige uddannelse, og i 1973 rykkede uddannelsen ind i de nuværende bygninger på Olof Palmes Allé i Århus.

Så der er mange anledninger til fejring i disse år, og med denne bog er det således uddannelsen i den kendte form, vi fejrer.

Ganske symbolsk sker det netop i det år, hvor vi har introduceret de mest gennemgribende ændringer i uddannelsen i de fyre år. Vi går over til en model med mindre klasseundervisning, men mere forelæsning og mere tid brugt på at arbejde med konkrete projekter under vejledning fra vores forskere og undervisere.

Altså en model, der ligner de akademiske uddannelser mere uden på nogen måde at være udtryk for en begyndende ensartethed med universiteternes mønster. Men kravene til viden hos fremtidens journalister er større end nogensinde, det skal vi tilpasse os, og det er udviklingen i uddannelsesformen en del af.

Over de sidste fire år har vi fordoblet antallet af forskningsuddannede ansatte. Vi har også taget hul på en udvikling, hvor allerede ansatte un-

Den dialog-udfordrende journalist

Af Ejvind Hansen

1. Indledning

Da lovforslaget om "Danmarks Journalisthøjskole og Institut for Presseforskning" blev vedtaget i 1970 og realiseret i 1971, blev journalistikkens rolle i samfundet kodificeret. Journalistens rolle som formidler af informationer og kommunikation mellem magthavere og folket i en tiltagende kompleks mediesituation kaldte på en opgradering af forskning og uddannelse på området. En sådan opgradering lå i den vedtagne lov, der opgraderede uddannelsen til en 4-årig uddannelse.

I de samme år fandt imidlertid også en kommunikationsteknologisk revolution sted, som på sigt kom til at etablere en udfordring i den journalistiske selvforståelse.

I 1969 oprettedes de første forbindelser i ARPANET, som er internettets forgænger; i 1971 startede *Project Gutenberg*, som er et stortilet projekt til at digitalisere, arkivere og distribuere kulturelle værker; i 1972 etableredes email-teknologien.

Betydningen af disse hændelser og opfindelser kunne man ikke forudse i 1971, men fra 40-årspektivet etablerer dannelsen af Journalisthøjskolen og internettets fremvækst en tydelig dialektik, som i dag udgør en uomgængelig udfordring for journalistikken. Internetteknologierne har på den ene side lettet mange journalistiske processer. På den anden side bli-

ver journalistens "monopol" som vidensformidler og formidler af kontakt mellem magthavere og befolkning også udfordret.

Spørgsmålet bliver derfor, om journalistikken stadig er så vigtig, at man skal bruge offentlige penge på at finansiere den. Journalistens produkter er ikke længere eneste formidler af denne kontakt. Udfordringen for en skole, der uddanner journalister, bliver derfor at få vist, at journalisten stadig faciliterer en *bedre* kontakt, end hvad man ellers finder rundt omkring på internettet.

2. Historisk tilbageblik

Årsskrift - Danmarks Journalisthøjskole, der blev udgivet efter lovens ikrafttræden, indeholdt en veloplagt artikel af Ernst Siegfried Hansen med titlen "Når ERNA overtager redaktionen, skal journalister kureres for elektronisk kræft" (Hansen, 1971). Artiklen er på den ene side et heroisk forsøg på at afmystificere de nye teknologier, et forsøg, der vidner om en personlig indsats, der lever op til hans mytologiske mellemnavn. Hansen jonglerer ubesværet mellem computer-relaterede begreber som kybernetik, algoritmer, automatisk databehandling, elektronisk multiplexer - og kobler dem ligeledes ubesværet med journalistiske begreber som nyhedskanaler, centraldesk, klartekst. En ny verdensorden for journalister er på vej, og den vil stille krav til journalisten:

Datamaten er på vej ind i journalistikken! For journalisten vil det betyde, at han skal skaffe sig et vist basiskendskab til kybernetik som videnskabelig teori og til datalogi som praktisk anvendelse af teorien
(forord til Hansen, 1971: 31).

Samtidig med, at Hansens artikel vidner om stor indsigt og lyst til at engagere sig i en ny type journalistik, kan man dog også konstatere, at udviklingen ikke er gået helt i den retning, som Hansen forudsagde i 1971. For at forstå den udvikling, der sidenhen er pågået, kan det imidlertid være oplysende at se på, hvordan man dengang forudså teknologiens påvirkning af journalistikken.

I Hansens gennemgang af de nye teknologier accentueres de mulige effektivitetsgevinster: Transmissionssystemet effektiviseres, informations-

mængden eksploderer, og redaktionen går fra at være "en fredelig ø, hvor vi arbejder med glæde, skrivemaskine, blæk, saks og lim" til at blive indkredset af "elektronikken" (s. 31). Hansen er bevidst om, at dette vil medføre, at det bliver muligt at nå længere ud:

Det er i virkeligheden først i vor tid, at den "kendte verden" begynder at omfatte hele kloden, nyhedsmæssigt set
(s. 32).

Denne udvidelse gælder både geografisk og emnemæssigt. Det bliver nu muligt at forholde sig detaljeret til forhold i hele verden omhandlende alle mulige samfundslag, interesser og synspunkter.

Denne eksplosion i tilgængeligheden af information fører naturligvis potentielt til et tab af overskuelighed. Her er det Hansens pointe, at overskueligheden skal genindføres ved, at journalisten lærer at programmere (s. 35). Herved kan der skabes platforme, hvor informationerne automatisk opsamles og organiseres. Når systemerne så efterhånden er blevet sat op, så er det ikke Hansens tanke, at journalisten bliver overflødig - journalisten som fagperson bliver stadig vigtig som den, der bidrager til processen gennem sin evne til at "indleve sig i en begivenhed for ikke at sige at opleve den, før man giver den videre" (s. 36). Tanken er altså ikke, at journalisten bliver elimineret gennem den programmeringsmæssige sortering. Den journalistiske formidling er stadig nødvendig, men tanken er, at det journalistiske produkt bliver mere informationstungt. Journalisten er, givet de store mængder af information, ikke nødt til at "lade en informationsmæssigt tynd kop te løbe ud over flere spalter, hvor der i stedet kunne stå otte virkelige informationer" (s. 35).

Hermed er vi også fremme ved et kernepunkt ved E.S. Hansens bud på en fremtidig journalistik. Grundlæggende set tænkes udviklingen som en opstramning og en effektivisering. Vi kan gennem teknologien opnå en fortætning af informationerne, og vi kan række længere og mere varieret ud i verden. Teknologierne giver os mulighed for at gøre mere af det, vi allerede gør.

Det er for så vidt ikke forkert som en beskrivelse af, hvilke muligheder der står til rådighed. Spørgsmålet er imidlertid, om det er den bedste beskrivelse af, hvad der i virkeligheden kom til at ske. Hvis man tager et kig

ud over det journalistiske landskab, er det i hvert fald ikke informations-tætheden, der springer mest i øjnene – for nu at sige det lidt jysk.

3. Situationen i dag

Til en start er det imidlertid på sin plads at anerkende, hvor langt analysen faktisk stadig holder. Problemerne omkring den store informations-mængde, globaliseringen af nyhedsstrømmen og effektiviseringen af nyhedsprocessen har alle været realiteter, som på afgørende vis har omstruktureret det journalistiske arbejde. Centraldesken er ikke decideret forsvundet, men det er en realitet, at journalisterne i stigende grad arbejder autonomt ude i marken. Kravet om, at journalisten tilegner sig programmeringskompetencer, har ikke for alvor bredt sig til mainstream-journalistikken endnu, men nyhedsdatabaser spiller en stigende rolle, samtidig med at der eksperimenteres med programmeret dataindsamling som et redskab i journalistikken (Bardoel, 1999; Elkjær, 2010; Gillmor, 2004; Stuart, 2006).

Der, hvor Hansens analyse for alvor fejler i forhold til virkeligheden i dag, er i analysen af, hvordan forholdet mellem journalisten og læseren/lytteren/seeren også ændres. Journalisten blev ikke bare en, der gav læseren/lytteren/seeren mere af det samme; og journalistens rolle blev ikke blot at programmere og så bidrage med indlevelse. Indførelsen af de nye computer-baserede medier kom til at danne udgangspunkt for dannelsen af helt nye typer af offentligheder, hvor relationen mellem nyhedsskabere, journalister og borgere ændredes.

En forudsætning for denne forandring var naturligvis internettets fremkomst (som Hansen af gode grunde ikke kunne reflektere over tilbage i 1971). I Hansens optik betragtes netopkoblinger primært som noget, der bringer informationer frem til journalisten. Men i takt med, at borgerne også opkobles, og mere dialogisk orienterede teknologier udvikles, går den computerbaserede netopkobling fra at være et middel til at systematisere og formidle (overføre) informationer, til at være et værktøj til en dialogisk kommunikation.

Strukturelt kan man se det på, at med de traditionelle papir- og æterbårne massemedier er der ikke umiddelbart mulighed for gensidig dialogisk udveksling. Ganske vist har aviserne deres læserbreve, og radio og tv har deres call-ins, men det er begrænsede og marginaliserede sider af en

teknologisk virkelighed, hvor det er journalisten, der taler til læseren/lytteren/seeren. De internet-bårne medier rummer på den anden side muligheden for at give læseren/lytteren/seeren en aktiv stemme i den offentlige diskussion. Et kig ud over de store publicistiske medier i Danmark viser ganske vist, at disse muligheder for det første kun udnyttes i begrænset omfang og for det andet nok ikke har fundet en særlig frugtbar form – mange af brugerkommentarerne består af usaglig, ikke-lyttende "råben" af hinanden med synspunkter fra de politiske yderfløje. Men dét ændrer ikke ved, at medierne og journalisterne har været nødt til at åbne op for at give læserne/lytterne/seerne en mere synlig stemme.

Vendingen fra den informerende journalist til den dialogisk kommunikerende journalist er ikke nødvendigvis positiv. Ganske vist blev fremkomsten af det interaktive internet i starten gentagne gange anprist for genindførelsen af nogle grundlæggende værdier i demokratiet (et eksempel herpå kan findes i Nørretranders 1997). Habermas-inspirerede teoretikere har særligt fremhævet, at interaktiviteten løser problemet med massemediernes pacificering af borgerne (fx i Slevin, 2000; Bohman, 2004), atter andre har lovprist de frisættende potentialer i denne interaktion (Benkler, 2006). Men man skal som sagt ikke have læst mange kommentarer i mediernes blog-sektioner for at få øje på, at dialogisk udveksling kan være lige så pacificerende som bevidstløst indtag af informationer. Ganske vist ser det på overfladen ud til, at brugerne er meget aktive, men hvor meget de rent faktisk flytter sig er nok et spørgsmål.

Selve det, at et medie befordrer dialogisk udveksling, er derfor ikke i sig selv hverken godt eller skidt. Det afhænger helt af, hvilken type af dialog der faktisk befordres og realiseres i medierne. Teknologien gør det tilsyneladende ikke af sig selv. Hvis vi vil have en inddragende, aktiverende, udviklende og samværsbefordrende dialog, så er vi nødt til at hjælpe teknologien på vej. Et kig ud over den etablerede mediestand viser en praksis, hvor journalisterne i høj grad arbejder som før: Journalisten tager sig af ideudviklingen, researchen og formidlingen, og så lægges det færdige produkt ud på en hjemmeside, hvor der i nogle tilfælde er åbnet op for kommentarer eller afstemninger fra læserne/lytterne/seerne.

Lidt hårdt trukket op kan man sige, at man forsøger at skabe dialog uden selv at ville stille op til dialogen. Det er alt for sent i processen, at der gives rum for dialog, og derfor er det måske ikke så overraskende, at dialogen

ender med at være så frugtesløs; dem, der virkelig vil dialogen (dvs. er vilige til en gensidigt udfordrende og udviklende udveksling), føler sig ikke inviteret, og tilbage står kun dem, der blot vil give deres mening til kende - uden nødvendigtvis at skulle lytte til, hvad andre mener.

Hvis man vil tage de dialogiske muligheder i de nye teknologier alvorligt (og det står naturligvis de enkelte medier frit for, om man vil det), er man derfor nødt til at tænke dialogen som en skrøbelig proces, der kan gå både godt og skidt. Journalisten må derfor dels indtænke det dialogiske på et tidligere stadium i sit arbejde, dels skal journalisten måske også opkvalificeres i sin forståelse af, hvad en frugtbar dialog er, og hvordan den opnås. Journalistens rolle på disse medier er derfor ikke blot at programmere og bidrage med sin personlige indlevelse (jf. E.S. Hansens forslag) - journalistens rolle må blive at facilitere den dialogiske proces, som han/hun sætter i gang og deltager i.

4. Den dialogiske journalist

For at kunne bidrage til en frugtbar dialogisk proces er det naturligvis vigtigt at have en nogenlunde forståelse af, hvad en frugtbar dialog vil sige. En af de mest nuancerede og eksplicitte refleksioner over dette emne findes i Gadamer's hermeneutiske filosofi (Gadamer, 1960: 368-384, se også Gadamer, 1959; 1966). Den vil derfor danne udgangspunktet i det følgende, men jeg vil også vise dens begrænsninger i forhold til at artikulere den kritiske side af det journalistiske arbejde. Til at gøre dette vil jeg særligt trække Derridas dekonstruktive tankegang frem.

Pointen vil være, at den dialogiske journalist skal navigere mellem på den ene side at skabe et fælles udgangspunkt for dialogen - for ellers risikerer man, at de involverede taler forbi hinanden, som man ser på mange af de store mediers blogs i dag. På den anden side skal journalisten også "ryste" det fælles udgangspunkt så meget, at det begrænsede ved det fælles udgangspunkt aldrig tabes af syne - for ellers risikerer dialogen at ende med at være en selvbekræftende klappen-hinanden-på-ryggen, som man ser på nogle af de mere specialiserede sites.

I Gadamer's optik var dialog et møde mellem to forskellige synspunkter. Disse synspunkter mødes og udfordrer hinanden og søger herigennem frem mod det, han kalder en "sammensmeltning af horisonter". Gadamer's pointe er her, at når vi forsøger at forstå og mene noget om verden, så gør

vi det ved at skrive de ting, vi møder, ind i nogle "forståelseshorisonter" - altså nogle rammer, som vi placerer tingene og begivenhederne i, og som giver dem en meningsfuld placering i forhold til andre ting, vi har oplevet og erfaret. Når vi så støder på tilfælde, hvor vi er åbenlyst uenige om, hvordan det samme skal opfattes, så har vi behov for at bearbejde vores (forskellige) forståelseshorisonter på en sådan måde, at vi i sidste ende kan komme til en fælles forståelse.

Det originale ved Gadamer's analyse er så, at han pointerer, at denne sammensmeltning må foregå gennem en *gensidig* bevægelse. For at jeg kan komme i dialog med andre, er jeg nødt til at sætte mine forudgivne synspunkter på spil, dvs. jeg er nødt til at artikulere mine synspunkter ind i et sprogligt forståelsesunivers, som er tilgængeligt for den anden. Man kan sige, at jeg er nødt til at træde ind på den andens banehalvdel, for at vi kan mødes. Men hvis bevægelsen kommer fra min side alene, så er der ikke nogen egentlig dialog. Der kommer først dialog i det øjeblik, jeg så begynder at fortælle den anden, at der er noget "forkert" ved banehalvdelen - eller at han/hun i hvert fald har misforstået noget ved den.

En dialog består altså med andre ord af den bevægelse, hvor man flytter sig for at flytte med andre. Netop derved sætter man også sine egne synspunkter på spil: Hvis nogen bevæger sig over på min banehalvdel, får jeg jo også mulighed for at udfordre det, som den anden bringer med sig - man kender jo typisk sin egen banehalvdel bedre end den andens - men hvis jeg så i min udfordring bliver stående ovre på min egen banehalvdel og kritiserer den første for ikke at "forstå" mit synspunkt ordentligt, så dør dialogen hurtigt ud. Hvis jeg går ind i dialogen, bliver opgaven for mig dels for dels at vise det utilstrækkelige i den andens indvending, dels derefter at vise, hvordan dette utilstrækkelige virker tilbage på gyldigheden af dennes udgangspunkt - og dette må naturligvis også foregå, ved at jeg bevæger mig over på den andens banehalvdel.

En sådan dialog vil gradvis føre til, at begge parter bliver klogere, de flytter sig sammen til et sted, hvor ingen af dem var på forhånd. Det er dette, Gadamer taler om som sammensmeltningen af forståelseshorisonter. I den vellykkede dialog når vi sammen frem til et højere stadium af gensidig forståelse. Det er ikke sikkert, at vi ender med at blive enige: Jeg kan i mange tilfælde godt forstå den andens synspunkter og mulige grunde til

dem uden rent faktisk at dele synspunkterne (fx hvis jeg vægter nogle værdier anderledes end den anden).

At dialog i denne forstand kan være en frugtbar og vigtig proces vil nok de færreste benægte. At befordringen af denne type dialog kan være en vigtig opgave for journalister vil jeg også antage som ukontroversiel. Og i en bred forstand vil jeg hævde, at det faktisk til alle tider har været en vigtig side af journalistikken: Netop forståelsen af journalisten som den, der bibringer borgeren en forståelse af vigtige samfundsmæssige forhold, således at borgeren kvalificeret kan forstå og tage stilling til disse og i sin levetid (valg af produkter, valg af livsstil) udøve en form for respons herpå, som nyhedsskaberne så igen kan forholde sig til, illustrerer jo den ovenfor beskrevne hermeneutiske proces. Det nye er blot, at hvor de traditionelle massemedier (aviser, radio, tv) hæmmede den direkte dialogiske udveksling (fordi det var vanskeligt at give rum for læseren/lytteren/seerens stemme i medierne), bliver der med de moderne åbnet for, at parterne i dialogen kan komme tættere på hinanden. Dette vil jeg komme nærmere ind på i afsnit 7.

5. Dialogens grænser

Inden vi går videre til det nye for journalistikken, er det nemlig vigtigt også at få peget på, hvorledes Gadamer analyse af den dialogiske udveksling har sine begrænsninger. Hvis man kort skulle karakterisere Gadamer analyse, så er det en analyse af, hvordan vi bliver klogere ved at nå til *bedre forståelse af hinanden* – eller sagt på lidt mere almindeligt dansk: Gadamer viser, hvordan vi kan komme tættere på hinanden gennem dialog. Men nogle gange forstår vi hinanden alt for godt, nogle gange er vi alt for tætte på hinanden, ser alt det gode i hinanden, har det rart med hinanden og lader os opsluge i det nærmest ubrydelige fællesskab, som vi finder os i. I disse (hyggelige) situationer kan det være svært at se, at der måske er nogen, der er uden for, og som gerne vil ind.

Nyere sociale teorier har argumenteret for, at de mest magtfulde eksklusionsmekanismer består i at usynliggøre bestemte grupper eller synspunkter fra den offentlige samfundsdiskurs (se fx Honneth, 2003). Et eksempel herpå leveres af Nick Couldry, der har vist, at neoliberalismen fx blev en magtfuld økonomisk doktrin i den angelsaksiske verden mellem 1980-2000, fordi man lykkedes med at gøre markedet til det primære mål

for politikken, hvorved økonomisk balance som mål kom til at overskygge mål som social retfærdighed og sundhedsmæssig velfærd (Couldry, 2010). I disse situationer har vi brug for at blive bragt lidt ud af balance for at få øje på de andre, det andet, "verden udenfor". Lidt mere filosofisk formulering: Vi har brug for at få blik for begrænsningerne i den fælles forståelse, som vi lever i; vi har brug for at komme lidt på afstand af vores fælles forståelseshorisont.

En klassisk måde at bryde op i sådan en befæstet fælles forståelseshorisont har været den undersøgende journalistik. Den undersøgende journalistik går ud på at undersøge, om tingene nu også i virkeligheden er, som vi går og tror. Dygtige undersøgende journalister har således i nyere tid fx afdækket svindel i hjemmeplejen (Kaare Godtfredsen og Lasse Ravnø, TV 2), selvom diskursen omkring hjemmehjælpere ellers var den hårdtarbejdende, selvopofrende person, der pga. systemets pres ikke kunne få tidsregnskabet til at gå op. Et andet eksempel er afsløringen af, at patientsikkerheden på privathospitaler ikke altid er så optimal, som man går og tror (Karin Mette Petersen og Thomas Buch-Andersen, DR P1 Dokumentar).

Hvis man skal bryde den lukkede diskurs, er det imidlertid ikke altid nok blot at dykke dybt ned i rævekagerne for at finde de rigtige svar på de stillede spørgsmål. I mange tilfælde er det lige så vigtigt (eller endda vigtigere) at få stillet de rigtige spørgsmål. Dette er den undersøgende journalist naturligvis også opmærksom på, men i det følgende vil jeg forsøge at vise, at det ikke er nok at stille *andre spørgsmål*; når man skal åbne for en lukket diskurs, er det afgørende at *spørge anderledes*.

Gadamer var den første til at påpege, at hvis man for alvor vil nå videre i den dialogiske proces, så er det afgørende at vende blikket fra svarene til spørgsmålene (Gadamer, 1960: 368ff). Gadamer pointe var, at det er spørgsmålet, der åbner for vores erkendelsesmæssige nysgerrighed over for verden. Spørgsmålet accentuerer grænsen mellem vores viden og ikke-viden; vi ved, at der er noget, vi ikke ved, og derfor kan vi spørge efter det (Gadamer 1960: 368-9). Spørgsmålet giver grundlæggende set retningen for mulige svar, og dermed er det også klart, at spørgsmålet ikke udelukkende er åbende - i retningsangivelsen er spørgsmålet også lukkende, der er nogle ting vi mister blikket for, i det øjeblik vi accepterer spørgsmålets forståelseshorisont.

Det er startpunktet for den anden side af dialogen, som vi skal have frem, hvis vi vil forstå journalistens dialogiske opgave. For at bryde ud af den lukkede diskurs skal vi have blik for, hvad den lukker ude - hvad der så at sige ikke kan diskuteres inden for den givne diskurs. For at tage et eksempel: I en politisk diskussion af, hvorvidt man skal modvirke en fremtidig faldende arbejdsstyrke ved at sænke de offentlige udgifter, eller ved at hver enkelt skal arbejde ekstra meget, er det vanskeligt at komme til at diskutere, om den faldende arbejdsstyrke overhovedet er et problem. Har vi i fremtiden overhovedet brug for så mange hænder som i dag - kunne det tænkes, at den teknologiske udvikling ville modvirke problemet? Det afgørende er her ikke, hvorvidt mine spørgsmål rent faktisk ville ophæve den pågående diskussion. Min pointe er blot, at dette er spørgsmål, som er vanskelige at rejse i en sådan format offentlighed.

Kritiske værktøjer til denne side af dialogen kan findes i diverse framing- og diskursanalytiske teorier (fx Chong & Druckman, 2007; Entman, 1993; 2010; Johnson-Cartee, 2004; Foucault, 1969; Fairclough, 1995; 2003). Fælles for disse er, at man går ind i konkrete dialogiske udvekslinger og undersøger, hvorledes der begrebsligt og fortælleteknisk lukkes af for en række erfarings-, handlings- og forståelsehorisonter. Man kan sige, at framing- og diskursanalyser giver os en række værktøjer til at analysere yderkanterne af vores forståelsehorisonter - de viser os, hvad der ligger ude på den "anden side" eller "uden for".

Disse værktøjer forsøges allerede brugt i journalistikken på forskellige planer, og de yder et fint stykke arbejde. Svagheden ved framing- og diskursanalytiske værktøjer er imidlertid, at de ikke nødvendigvis giver os et klart svar på, *hvorfor* vi skulle interessere os for det, der ligger "uden for". De bringer os i første omgang kun til konstateringen af, at noget er blevet ladet uden for vores erfaringshorisont - de giver os ikke et vokabular til at sige noget om, hvorfor det er et problem. I samfundsmæssige og politiske sammenhænge er der ganske vist en inhærent forpligtelse til at kunne legitimerer synspunkter i forhold til en helhed, der principielt bør kunne udstrækkes til alle dele af samfundet, men denne forpligtelse gælder jo ikke, når vi diskuterer inden for mere afgrænsede fællesskaber.

Ofte er præntationen for dialogen bare knap så holistisk. Internettets fremkomst har givet rum for en lang række "communities", der grundlæggende set er defineret ved en snæver interessehorisont, og som derfor

ikke nødvendigvis er forpligtet til at kunne relatere sig til en større samfundsmæssig helhed. En del af disse "communities" vil naturligvis heller ikke have et rum for egentlig journalistisk indblanding - fordi der ikke nødvendigvis er noget ønske om at blive flyttet med.

6. Dialogens indre knude

Ikke desto mindre mener jeg dog, det er muligt at udstyre journalister med en dialogisk analyse-strategi, der kunne gøre deltagerne klogere på sig selv og deres forhold til den verden, de lever i. Strategien blev første gang artikuleret af den franske filosof, Jacques Derrida, og går under betegnelsen *dekonstruktion*.

Derridas grundlæggende pointe er, at enhver horisont for dialogisk udveksling altid er grundet på, hvad han kalder en *apori* - opgaven for dekonstruktionen er at afdække sådanne aporier og deres implikationer. En apori er et problem, som ikke kan løses endeligt, men som man alligevel er nødt til at forholde sig til i en given sammenhæng. Eftersom problemet ikke kan løses endeligt, kan de forskellige faktiske bud på løsninger altid udfordres.

Nogle gange er den slags problemer ligegyldige. Fx hvis TV3 sender en VM-kamp i sværvægtsboksning samtidig med, at TV 2 sender VM-finalen i herrefodbold, og man kun har ét tv. Så er man placeret i et dilemma, der hedder, at man ikke kan få en live-oplevelse af begge hændelser. For folk, der både er bokse- og fodboldentusiaster, vil dette naturligvis være et stort problem, som kun kan løses delvist. Man kan vælge at optage den ene og så sikre sig, at man ikke hører resultatet undervejs; eller man kan zappe frem og tilbage mellem programmerne (i begge tilfælde går noget af intensiteten i oplevelsen givetvis tabt). Men for mig som "mellem-interesseret" fodboldtilskuer og slet-ikke-interesseret boksetilskuer vil dilemmaet være ligegyldigt. Jeg vil næppe bruge megen energi på overhovedet at overveje, hvordan problemet kan løses - hvis jeg da overhovedet opdager, at det er et problem for nogen. I disse tilfælde kan vi vælge at sige, at aporiernes uløselighed er større end den praktiske gevinst ved at omgås dem, og man kan derfor vælge at ignorere aporien, gøre og tænke på noget andet.

Andre gange er aporierne imidlertid mere centralt placerede. I disse sammenhænge opbygges der et helt praksisfelt i omgangen og håndte-

ringen af aporierne. Derrida argumenterer således for, at alle kulturer er opbygget i et forsøg på at håndtere menneskets *dødelighed*: Vi ved, at vi skal dø, men vi ved ikke, hvad det vil sige, at vi skal dø – derfor forsøger vi på forskellig vis at håndtere denne dødelighed, men håndteringen foregår netop i uvished, og vi kan derfor ikke komme til ende med det. Nogle bud går ud på, at vi skal forsøge at undgå døden – derfor opbygger vi sundhedsvesener, uddannelsessystemer og forskningsinstitutioner i forsøget på at undgå døden. Andre bud går på, at den "gode" død er noget, vi skal gøre os fortjent til. Derfor kan man forsvare handlinger, der ud fra livets målestok er forkastelige, fordi der kommer noget bedre på den anden side (Derridas dødsfilosofi er udviklet i Derrida, 1992; 1996; se også Hansen, 2005 for en uddybning af Derridas dødsfilosofi).

Aporier er et grundvilkår i vores ageren i verden. Det hænger sammen med, at når vi skal navigere i verden, er vi på den ene side nødt til at have en nogenlunde adækvat forståelse af verden. På den anden side er vi også nødt til at kunne fokusere på det signifikante eller vigtige i de konkrete situationer. Den adækvate forståelse kræver, at vi har blik for verdens mangfoldighed; den signifikante forståelse kræver, at vi kan fokusere på få aspekter ved de konkrete situationer. Der er således en indre spænding i vores forståelse mellem empirisk mangfoldighed og systematisk enhed.

For at konkretisere dette i forhold til journalistikken har jeg i anden sammenhæng (Hansen under udgivelse) argumenteret for, at journalistikken traditionelt er udsprunget af sådan en apori. Journalistikken er udsprunget af en demokratisk og samfundsmæssig udfordring om at oplyse borgerne i den politiske nationalstat – dels så borgerne havde et oplyst udgangspunkt for at deltage i den politiske proces, dels for at give borgeren en følelse af samhörighed på tværs af det fysiske fællesskab. Massemedierne (trykpressen, radio og tv) gav de teknologiske muligheder, men under ganske bestemte betingelser. Massemediernes kommunikative centralisme (få-til-mange-strukturen) gjorde journalisten nødvendig som den, der formidlede viden ud til folket. I dette arbejde havde journalisten netop den ovenfor nævnte udfordring: På den ene side skulle folket have *adækvate* oplysninger, på den anden side var det også nødvendigt at sikre, at det var de *relevante* oplysninger. Journalisten havde derfor en dobbelt opgave: At *opsøge* informationer og at *sortere* i informationer. Udøvelsen af denne praksis må dels baseres på, hvad der faktisk finder sted i verden,

dels hvad læseren/lytteren/seeren finder relevant. Og givet modtagernes diversitet kan man ikke på forhånd regne med en generel konsensus omkring den rette balancegang mellem de to opgaver. Derfor er journalistikken placeret i en vedvarende bestræbelse på at finde den "bedste" løsning på problemet – og så længe den mediale struktur tilsiger et nødvendigt valg mellem informationsdiversitet og relevanssortering, så længe løser journalistikken en påtrængende opgave i samfundet.

Det særlige ved Derridas tilgang til praksisfelter er imidlertid, at han netop accentuerer, at disse aporetiske knuder i de forskellige praksisfelter ikke nødvendigvis er et problem (Derrida, 1996: 1). Eller sagt på en anden måde: Selvom det måske nok er et problem, så er det samtidig også arnestedet for de forskellige praksisfelters energi og grundlæggende relevans. Hvis journalistikkens apori var blevet opløst, ville det betyde, at journalistikken ville miste sin samfundsmæssige betydning. Journalistikens apori er årsagen til, at det er vigtigt at diskutere, hvad god journalistik er. Det er en diskussion, som vi ikke kan komme uden om, fordi den til enhver tid eksisterende journalistiske praksis kun er et foreløbigt bud på den bedste løsning af den eksisterende apori.

I næste afsnit vil jeg vende tilbage til, hvordan de moderne internet-baserede teknologier i en vis forstand rent faktisk har opløst journalistikkens apori – og hvordan dette så stiller journalistikken i dagens samfund. Først vil jeg imidlertid vende tilbage til de dialogiske implikationer af overvejelserne i dette afsnit.

Som nævnt i indledningen til dette afsnit er det nemlig min pointe, at dekonstruktionen kan give os et journalistisk værktøj til at udfordre dialogen i eksisterende "communities" – også selvom disse ikke nødvendigvis føler sig forpligtet til at kigge uden for egen forståelseshorisont.

Dekonstruktive analyser går ud på at opsøge aporetiske knuder i vores erfaringsverdener og så afdække deres implikationer for vores handling i verden. Pointen er imidlertid, at dekonstruktive analyser ikke nødvendigvis fordrer, at analytikerne kigger *uden for* sit umiddelbare interessefelt. Dekonstruktionen giver tværtimod analytikerne et værktøj til at kigge dybt *ind i* sit umiddelbare interessefelt. Dekonstruktionen giver os et værktøj til at forstå den indre knude, som er hele udgangspunktet for, at vi kan have en pågående dialog.

Det er her, dekonstruktionen har sin styrke over for diskurs- og framing-

analyser. Hvis man fx på internettet har et fællesskab af puddehundeelskere, så kunne man godt lave diskursanalyse på dette ved at udpege grænserne for dette fællesskabs forståelsehorisont. Man vil meget hurtigt kunne udpege, at der er mange ting i verden, der falder uden for den umiddelbare interessehorisont for dette fællesskab. Men det er jo i en vis forstand *pointen* med et sådant fællesskab, at man diskuterer ud fra en snæver, men fælles interesse. Derfor vil en diskursanalyse ikke rigtig anfægte et puddehundefællesskab. Men hvis man derimod vha. en dekonstruktiv analyse kunne tage dem ind mod den definerende kerne i fællesskabet, så ville man kunne hjælpe dem til at blive klogere på sig selv.

Det kunne fx foregå, ved at man lavede en analyse af, hvorfor det er muligt at blive ved med at diskutere puddehunde. Hvad kan man være uenige om? Sådanne spørgsmål vil i mange tilfælde føre til problematikker som "Hvad er en sund/flot/dejlig/god hund", og så er vi allerede godt på vej. For næste spørgsmål bliver så naturligvis, hvad man forstår ved sund, flot, dejlig og god? Når forskellige deltagere kan se på den samme hund og være uenige om vurderingen, så må det jo skyldes, at man skal ind i næste lag og se på, hvad man forstår ved de værdier, der diskuteres.

Pointen er, at jo længere vi trænger ind i forholdet mellem de konkrete hunde og de værdier, der diskuteres ud fra, jo mere når vi ind til en definerende kerne af, hvad der holder dialogen om hundene i gang. Og jo længere vi trænger derind, jo mere klart bliver det for os, hvilke værdier der driver deltagerne. Ikke sådan at forstå, at vi så ender ud med at have "fem faste grundværdier" – Derridas pointe er tværtimod, at jo længere vi trænger ind mod drivkraften, jo mere får vi blik for "problemet", "utilpassetheden" – eller med andre ord: de tilgrundliggende aporier. Når man tilskriver værdier, normer eller vurderinger til en eksisterende virkelighed, er der altid et "mellemrum" – en grad af åbenhed: Realiserer *denne* virkelighed nu også virkelig *denne* værdi, hvordan, hvorfor? Pointen er, at sproget forlader os, og vi ender i et tomrum, som vi alligevel er nødt til at agere i.

En sådan rejse kan også være en hjælp til at bringe deltagerne uden for deres egen erfaringshorisont – således at de bliver tilgængelige for en opmærksomhed og bevidsthed om relevansen af at kunne forholde sig til andet end (fx) puddehunde. Arbejdet med de definerende aporier vil kunne give deltagerne en bevidsthed om, hvad der oprindeligt startede

den intensive interesse for området – og hermed få blik for den udenforliggende virkelighed, der førte dem ind i dialogfeltet.

7. Den nye journalistiske apori

De dekonstruktive analyser af forskellige praksisformers aporier kan altså med andre ord være et værktøj for journalister til at opkvalificere eksisterende dialoger. Samtidig kan de naturligvis også vendes mod selve den journalistiske praksis. Jeg fik ovenfor givet et bud på, hvordan journalistikken var udsprunget af problematikken om at give et fyldestgørende (adækvat) og relevanssorteret (fokuseret) billede af de problematikker, der vedkommer offentligheden. Journalisten har traditionelt været fanget i problemet mellem, at kommunikationslinierne var begrænsede, samtidig med at relevanskriterierne hos brugerne (borgerne) ikke kunne bringes på én endelig formel.

Spørgsmålet er imidlertid, om dette stadig er en påtrængende problematik. Har vi ikke netop med internettet fået et medie, hvor vi principielt ikke behøver begrænse den mængde af informationer, som gøres tilgængelig for brugerne? Og har vi ikke også med internettets fremkomst (og informationernes digitalisering) efterhånden fået muligheder for at lave meget personligt udformede relevanssorteringer (gennem individuelt programmerbare søgemaskiner o.lign.)? For så vidt svaret kunne være ja på begge disse spørgsmål, og det antager jeg, det kunne, bliver spørgsmålet, hvad der er tilbage af journalistikkens apori. Pointen er naturligvis, at for så vidt der ikke er nogen apori tilbage, ville journalistikken (jf. det argument, der er båret frem i denne artikel) ikke længere være relevant.

Som udgangspunkt mener jeg stadig, journalistikken har en relevant opgave gennem den dybdyborende, *undersøgende* journalistik, der stadig er med til at grave nye informationer frem, som så kan blive genstand for formidling gennem de nye medier. Gennem den undersøgende journalistik kan den traditionelle, journalistiske apori stadig give livsgnister til journalistikken: Den undersøgende journalist kan stadig tilbyde læserne/lytterne/seerne nye informationer. Den undersøgende journalist må også stadig (i nogen udstrækning) lave en relevanssortering: ganske vist kan man pga. internettets ubegrænsede lagerkapacitet i princippet godt lægge alle oplysninger offentligt tilgængelige, men de vinder først en journalistisk signifikans i det øjeblik, de bliver ordnet i et narrativ – et narrativ, som

den undersøgende journalist er nødt til at artikulere - muligvis med hjælp fra computer-genererede sorteringsmekanismer.

Hvis man ser på det journalistiske landskab, er det imidlertid næppe nok at bygge en journalistisk praksis og identitet op omkring den undersøgende journalistik. Dels fordi den er for omkostningstung til for alvor at kunne udbredes til alle dele af det journalistiske felt; dels også fordi det vil give en meget snæver forståelse af journalistikken, hvis man udelukkende byggede den op omkring den undersøgende del. Spørgsmålet er derfor, om det er muligt at finde en aporetisk fundering for en lidt bredere forståelse af journalistikken.

Svaret kunne her søges i de problematikker omkring dialogen, som jeg har været inde på i denne artikel. Som det er blevet vist ovenfor, så er dialoger både inkluderende og ekskluderende. Ved at vende blikket fra *informationer* over mod *dialog*, dvs. nytænke journalistens rolle fra at være formidler af informationer til at være formidler af dialog, bliver en ny apori synlig. For selvom internettet i en vis forstand løste nogle af problemerne omkring formidling og sortering af informationer, så er det tydeligt, at der stadig resterer en opgave i at få opkvalificeret den dialog, der finder sted på internettet.

Dette hænger sammen med den forståelse af dialogen, som jeg har redegjort for ovenfor: Lige så vel som dialog kan bringe deltagerne tættere på hinanden på en god måde (en positiv læringsproces), findes der også dialog, der ikke bringer deltagerne tættere på hinanden (fordi de allerede i udgangspunktet er for langt fra hinanden) – og måske findes der også dialog, der bringer folk sammen på mindre frugtbare måder (fx den chauvinistisk-selvtilstrækkelige). Givet en bevidstgørelse og en opkvalificering vil journalisten kunne være den, der har til opgave at sikre, at den dialog, der foregår rundt omkring, oplever en opkvalificering. Dels ved at modere og facilitere eksisterende dialogiske fora, dels ved at skabe dialogiske forbindelsesled mellem forskellige dialogiske felter, dels ved gennem egne indspil at igangsætte nye former for dialog.

Jeg er ikke den første, der foreslår at tænke journalistikken ind i en dialogisk setting. Nyere teorier om journalisten som facilitator, moderator eller kurator er på mange måder beslægtet med mit forslag (se fx Stuart, 2006: 156-7; Bardoel, 1999: 386-8; Karp, 2009; McAdams, 2008). Visse af disse forslag har imidlertid en tendens til at miste blikket for den kri-

tiske opgave for journalistikken. Journalisten skal ikke blot *facilitere* dialog – i nogle tilfælde er det faktisk mere påtrængende at bringe dialogen til holdt eller i det mindste bringe den ud af fatning. Dialog er ikke pr. definition godt – men gennem en kritisk tilgang (fx vha. framing-, diskurs- eller dekonstruktiv analyse) kan journalisten være med til at frembringe en refleksion over dialogens udgangspunkter eller ekskluderende karakterer.

Dermed er vi ikke så vanvittigt langt fra den traditionelle opfattelse af journalistikken. Som påpeget ovenfor kan man også sagtens opfatte den traditionelle journalistik som værende rettet mod frugtbar dialog. Det nye med de nye medier er, at dialogen nu er mere synlig. Den kan flytte fra kafebordet derhjemme ud på steder, hvor andre kan se den, og hvor journalisten derfor også mere håndgribeligt kan forholde sig til den og gribe ind i den. Dette åbner for, at journalisten faktisk refleksivt kan tilgå den dialog, som journalisten er med til at skabe – og derfor kan det blive til en eksplicit opgave, som kan evalueres.

Den opmærksomme læser sidder nu naturligvis med (mindst) ét spørgsmål. Var denne artikel blevet publiceret i et mere dialogisk medie, ville jeg på nuværende tidspunkt have ladet tasterne hvile - for spørgsmålet er jo starten til en god dialog. På den anden side giver svarene også nogle gange et endnu bedre udgangspunkt for en konkret uenighed, som efterfølgende kan give udgangspunkt for dialogen. Så jeg vil vove svaret alligevel, men først spørgsmålet: Hvad er det så for en apori, som den dialogisk definerede journalist må navigere inden for? Mit bud på en sådan apori er, at

Journalisten i dag er placeret i den aporetisk funderede opgave at udvikle og afgrænse rum for dialog – i forhold til passende grader af uenighed mellem deltagerne

Denne opgave er aporetisk, fordi den skal navigere mellem, at dialogen på den ene side har brug for uenighed mellem deltagerne (for ellers kommer der ingen bevægelse ud af udvekslingen), men at dialogen på den anden side samtidig også opløses, hvis uenigheden mellem deltagerne bliver for stor (for så har parterne ikke mulighed, evne eller ønske om at mødes). Et sådant arbejde må derfor foregå ved at give dialogen en retning, samtidig med at det ikke på forhånd er åbenlyst, hvilken retning der er den

mest frugtbare for dialogen – for havde man på forhånd kendt målet, havde dialogen ikke været nødvendig.

8. Informationsmættetheden

For nu til allersidst at vende tilbage til E.S. Hansens bud på den computer-understøttede journalistik. Håbet var, at en journalistik, der havde flere informationer til rådighed, kunne føre til en journalistik, der var mere informationsmættet – og at journalisten selv så blot skulle bidrage med sin indlevelse. Hvis man her 40 år efter E.S. Hansens artikel kigger ud over det journalistiske landskab, så er informationsmættethed næppe det første, der falder én ind.

Det er selvfølgelig rigtigt, at journalister i dag har mange flere informationer tilgængelige. Men god journalistik dykker ikke udelukkende ned i den eksisterende information. Informationsmættetheden er jo netop kun den ene side af journalistens udfordring. Computeren og internettet gav ganske rigtigt nogle værktøjer til at komme ud over nogle af de traditionelle udfordringer for journalisten – men netop derfor er informations-spørgsmålet ikke længere det mest påtrængende udgangspunkt for at vurdere journalisternes arbejde.

Når store mængder af information er tilgængelig, bliver det afgørende jo netop, hvad vi stiller op med den. Putter vi den bare ind i hovedet - eller skal vi bruge den til at udfordre hinanden i en gensidig, dialogisk-udfordrende udveksling? Journalistikken gør nok bedst i at satse på det sidste.

Lidt mere konkret vil et sådant arbejde skulle bestå i at give rum for paradokserne, det irrationelle, de ufærdige tanker. Journalistens opgave vil med andre ord være at facilitere et dialogisk miljø, hvor der er nysgerrighed over for, hvad irrationelle synspunkter på et dybere plan afdækker? Når offentlige personer i dag opfører sig inkonsistente eller irrationelt, så fordømmer vi dem og siger, at de er utroværdige. I et dekonstruktivt faciliteret dialogisk miljø ville en sådan irrationalitet imidlertid snarere føre til nysgerrighed: Hvilke dybereliggende værdier eller impulser virkeliggøres i den manglende konsistens? Hvad er det, der påkalder, at vedkommende vover et brud med normkonformiteten og måske ligefrem risikerer sit offentlige rygte?

Den dekonstruktive kurator vil på den ene side give pladsen til sådanne ufærdige, irrationelle og paradoksale synspunkter. På den anden side giver

disse først en dialogisk fremdrift i det øjeblik, vi også forsøger at komme til forståelse med dem. Hvad er de udtryk for? Hvorfor kunne de ikke formuleres inden for den gængse forståelse? Hvilke begrænsninger afdækker dette ved de gængse horisonter for forståelse?

Det ville give os en langt mere interessant offentlig dialog, hvor vi ikke på forhånd skulle være så skræmte over muligheden for at tage fejl, fordi fejltagelserne i en vis forstand bliver forfremmet til at være kilden til at lære noget nyt om os selv.

Hvis dette kunne blive den egentlige gevinst af de teknologiske nybrud, så ville vi stadig ikke nødvendigvis kvantitativt få en mere *informationsmættet* journalistik. Til gengæld kunne vi måske håbe på, at den blev lidt mere *betydningsmættet*.

Og hvis ikke, så ser jeg frem til, at (Hansen, 2051) laver en tilsvarende hudfletning af (Hansen, 2011), som denne Hansen har lavet af (Hansen, 1971). ■

Referencer

- Bardoel, Jo (1999): "Beyond Journalism: A Profession between Information Society and Civil Society", i Tumber, Howard (red.), *News A Reader*, London: Oxford University Press, s. 379-391.
- Benkler, Yochai (2006): *The wealth of networks: how social production transforms markets and freedom*, New Haven Conn.: Yale University Press.
- Bohman, James (2004): "Expanding dialogue: The Internet, the public sphere and prospects for transnational democracy", i Crossley, Nick; Roberts, John Michael (red.), *After Habermas: New Perspectives on the Public Sphere*, Oxford: Blackwell Publ. Ltd, s. 131-155.
- Chong, Dennis; Druckman, James N. (2007): "Framing Theory", *Annual Review of Political Science*, nr. 10, s. 103-126.
- Couldry, Nick (2010): *Why voice matters: culture and politics after neoliberalism*, Los Angeles :London: SAGE.
- Derrida, Jacques (1996): *Apories: mourir, s'attendre aux "limites de la vérité"*, Paris: Galilée.

Derrida, Jacques (1992): "Donner la mort", i *L'Étique du don*, Jacques Derrida et la pensée du don, Paris: Métailié-Transition, s. 11-108.

Derrida, Jacques (1994): *Force de loi: le "Fondement mystique de l'auto-rité"*, Paris: Galilée.

Derrida, Jacques (1993): *Spectres de Marx: l'état de la dette, le travail du deuil et la nouvelle Internationale*, Paris: Galilée.

Elkjær, Jakob (2010): *Sådan redder de journalistikken: inspiration til under-søgende journalistik på nettet*, Århus: Ajour.

Entman, Robert M (1993): "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", *Journal of Communication*, vol. 43, nr. 4, s. 51-58, doi: 10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x.

Entman, Robert M. (2010): "Media framing biases and political power: Explaining slant in news of Campaign 2008", *Journalism*, vol. 11, nr. 4, s. 389-408, doi: 10.1177/1464884910367587.

Fairclough, Norman (2003): *Analysing discourse: textual analysis for social research*, London: Routledge.

Fairclough, Norman (1995): *Media discourse*, London: Edward Arnold.

Foucault, Michel (1969): *L'archéologie du savoir*, Paris: Gallimard.

Gadamer, Hans-Georg (1966): "Die Unfähigkeit zum Gespräch", i *Wahrheit und Methode: Ergänzungen*; Register, 2. ed., Tübingen: J. C. B. Mohr (P. Siebeck).

Gadamer, Hans-Georg (1959): "Vom Zirkel des Verstehens", i *Wahrheit und Methode: Ergänzungen*; Register, 2. ed., Tübingen: J. C. B. Mohr (P. Siebeck).

Gadamer, Hans-Georg (1960): *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, 6. ed., Tübingen: J. C. B. Mohr (P. Siebeck).

Gillmor, Dan (2004): *We the media: grassroots journalism by the people, for the people*, 1. ed., Sebastopol: CA: O'Reilly.

Hansen, Ejvind (forthcoming): "Aporias of Digital Journalism".

Hansen, Ejvind (2008): "Det digitale spøgelse", i Hansen, Ejvind; Kreutzfeldt, Danny; Sylvestersen, Inge (red.), *Digitale mellemværender*, Århus: Philosophia, s. 108-131.

Hansen, Ejvind (2005): "Døden som foruroligende beroligelse", i Brock, Steen; Samsø, Anette (red.), *Mens vi venter på døden*, Århus: Philosophia, s. 217-39.

Hansen, Ernst Siegfried (1971): "Når ERNA overtager redaktionen skal journalister kureres for elektronskræk", *Årsskrift – Danmarks Journalisthøjskole*, vol. 1971, s. 31-36.

Honneth, Axel (2003): "Unsichtbarkeit. Über die moralische Epistemologie von "Annerkennung"", i *Unsichtbarkeit. Stationen einer Theorie der Intersubjektivität*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, s. 10-27.

Johnson-Cartee, Karen S. (2004): *News Narratives and News Framing: Constructing Political Reality*, Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Karp, Schott (2009): "Retraining Wire and Feature Editors to Be Web Curators", *Publishing 2.0. The (r)Evolution of Media*, Retrieved at 19.04.2011 from <http://publishing2.com/2009/05/02/retraining-wire-and-feature-editors-to-be-web-curators/>.

McAdams, Mindy (2008): ""Curation," and journalists as curators", *Teaching Online Journalism*, Retrieved at 19.04.2011 from <http://mindymcadams.com/tojou/2008/curation-and-journalists-as-curators/>.

Nørretranders, Tor (1997): *Stedet som ikke er: fremtidens nærvær, netværk og Internet*, København: Aschehoug.

Stevin, James (2000): *The internet and society*, Malden, MA: Polity Press.

Stuart, Allan (2006): *Online News: Journalism and the Internet*, Open University Press.